

problem of speech genres” Bakhtin sharply contrasted dialogic sense as the basis of “living” word of communication to linguistic meaning of language units that are produced an unlimited number of times due to the different types of statements, ranging from phonemes and ending with sentences and phrases. Thus, Bakhtin designates one of the key problems, not so much of linguistics as “new” – anthropological rhetoric, - the need conceptualization for such language concepts that will lead the language use on the level of establishment, consolidation and subsequent deployment of sense with all the diversity of its nuances. Therefore, according to Bakhtin “every dialogue takes place on a background of responsive understanding of invisibly present “third”, standing above all the participants in the dialogue”. But this is a communicative language ability, which is quite thoroughly developed in the French humanities through conceptualization discourse. So metalinguistics, which is based Bakhtin’s dialogic, expands the boundaries of its use in the application of the concept of “discourse”, capable to accumulate a multitude of shades of meaning “living” words of human communication.

Due to this ability discourse takes on the character of personally-creating event, which puts its use in the fairly narrow confines of linguistics. In the discursive event the position of the speaking subject is clearly marked, allowing simultaneously separating language from its carrier and, at the same time, focusing on the generation of meaning through sense making human activity that “connects” to the mode of functioning of the communication space. In the discourse the originality of the actor outgiving and single communicative structure are combined, provided by the continuous operation of the “living” language of dialogue, which was very important to Bakhtin. Therefore, using all the rich meaning and the whole semantic versatility of Bakhtin’s concept of “dialogue”, as well as the French concept of “discourse”, they can be regarded as synonyms. In this article the concept of “discourse” gets quite serious theoretical foundation, urging the expediency of its application for disclosure of all the wealth of meaning and meaningful opportunities Bakhtin’s metalinguistics and its otherness; modern literary scholars and linguists now realize it. It is argued that the use of an expansion of the literary concept of “genre”, chosen by Bakhtin is not entirely successful, because this category is not able to all semantic possibilities of “living” word, which distinguishes it from the concept of “discourse”. This, in turn, could not lead to a narrowing of the boundaries of the Bakhtin’s metalinguistic project and made it difficult to transform from a purely literary metalinguistics offspring in the interdisciplinary field of study “human in language” on the border of philosophical anthropology and philosophy of language, what its author oriented on. Metalinguistics initially in its presuppositions implied a shift from the study of speech utterances and speech genres to explore the existence of the speaker and acting man. This research setting can be implemented in metalinguistics if it is used the concept of “discourse” and related concepts in it – “discursive formation” and “discursive practices”.

К. М. СКВОРЦОВА

ЗМІСТ ПОНЯТТЯ «ЩАСТЯ»

Актуальність теми статті визначається зростанням стану душевної спустошеності, фрустрації сучасної людини. Свідченням чому є збільшення кількості самогубств, нервових зривів, розповсюдження наркоманії та алкоголізму. Один з важливих чинників такої негативної ситуації – порушення смислових світоглядних орієнтирів на понятійно-теоретичному рівні. Зокрема, це стосується поняття «щастя». Сьогодні, на хвилі постмодернізму, народжуються та поширюються різноманітні суперечливі інтерпретації цього поняття, вкрай важливого для смислового самовизначення людини. Відтак, виникає гостра потреба у проведенні соціально-філософського аналізу змісту поняття «щастя».

Зазначене завдання вирішується в рамках онтологічного підходу, де поняття «щастя» розглядається як «стан буття» (А. Алексєєв, Г. Арендт, В. Воловик, Г. Воловик, І. Івін, С. Крилова, Ю. Осічнюк, С. Рубінштейн, В. Татаркевич, Н. Хамітов), гносеологічного – «щастя – форма пізнання» (М. Аргайл, І. Гуляс, Е. Десі, І. Джидар’ян, Є. Льїн), аксіологічного – «щастя як цінність» (А. Грицанов, М. Маслоу, Е. Фромм).

Аналіз сучасної наукової літератури вказує на необхідність синтезу всіх зазначених підходів з метою забезпечення більш цілісного понятійного відтворення феномена щастя. Виконання цього завдання з позиції діяльнісного підходу – мета статті.

Виклад матеріалу розпочнемо зі звернення до філософсько-енциклопедичних словників останніх десятиріч. Н. Хамітов, С. Крилова, вітчизняні автори філософського словника, стверджують, що поняття «щастя» є «переживання вищої повноти й осмисленості буття, стан радості від того, як складається життя» [27, 248]. Зазначене розуміння в цілому імпонує, тому що без «повноти», «осмисленості», «радості» життя, поняття «щастя» позбавляється притаманних йому сутнісних характеристик. Проте, запропоноване визначення не вказує на суб'єкта його здійснення. Крім того, виникає питання, що є «буття», трактування сутності якого, може значно впливати на зміст поняття «щастя». Наукова література дає відповідь, де значення родового поняття, що тлумачить буття як синонім «існування», визнається у якості істинного, інше можна віднести до форм його прояву (природне буття, соціальне буття) [17, 94]. Можливо тому, у філософському словнику за редакцією А. Грицанова зустрічаємо такий погляд на поняття: «щастя» – «стан єдності сутності й існування особистості, що суб'єктивно переживається, що сприймається в індивідуальній системі відліку як аксіологічно-емоційний позитивний максимум [15, 1012]. А. Грицанов вказує на суб'єкта – особистість, його існування. Й, припустимо, в даному визначенні під «існуванням особистості» йдеться про «буття особистості». На наш погляд, існування характеризує тваринне життя, яке здійснюється у природній спосіб, а людське, зокрема, життя особистості, – суспільний, соціальний, як життєдіяльність.

Саме на діяльну основу людини спирається у своєму визначенні І. Івін: «щастя – поняття, що конкретизує вище благо як завершений, самоцінний, самодостатній стан життя; загально визнана кінцева суб'єктивна мета діяльності людини» [24, 843]. В свою чергу, А. Алексєєв тлумачить поняття «щастя» так, «в морально-філософському сенсі це стан життя, коли людина припускає в ньому сенс, задоволена її загальною спрямованістю, тим, як вона виконує своє призначення. Щастя є єдність здійснення блага і пов'язаного з цим сталого глибокого радісного переживання» [13, 385]. На нашу думку, у своїх визначеннях автори наблизились до відображення сутності феномену щастя, спираючись на діяльнісний підхід, проте не вказали вплив просторово-часових вимірів буття людини.

В працях соціально-психологічного напрямку вітчизняні й зарубіжні вчені при визначенні поняття «щастя» більш схильні виділяти такі сутнісні ознаки, як «позитивні емоції» та «задоволеність». М. Аргайл пише: «щастя – основний вимір людського досвіду, який включає до себе позитивний емоційний настрій, задоволеність життям, а також оптимізм і високу самооцінку» [1, 129]. Є. Ільїн пише: «поняття щастя є складним, що має як когнітивний, так і емоційний компонент, який відображає як оцінку свого існування, так і ставлення до себе як до щасливої чи нещасної людини. При цьому чітких і єдиних для всіх людей критеріїв щастя немає» [10, 331]. І. Гуляс: «у широкому сенсі щастя – це емоційний стан (емоція), за якого людина відчуває внутрішню задоволеність умовами свого існування, повноту й осмисленість життя і здійснення свого призначення» [7, 104]. В свою чергу, позиція І. Джидар'ян конкретизує думки вищезазначених авторів, поняття «щастя» вчена розуміє як «якісно неоднорідне утворення особистості, як складна когнітивно-емоційна структура, пов'язана з усвідомленням повноти і реалізованості індивідуального буття і закладених у кожному особистість потенцій, переживанням досягнутих у житті гармонії і досконалості» [8, 73]. Зазначена традиція має право бути, оскільки такі сутнісні характеристики феномену щастя, як позитивні емоції, відчуття гармонії, захоплення життям, рефлектуються людиною всередині себе, джерелом є комплекс чуттєвих індивідуальних переживань, які засновані на емоції радості, а в якості умов – ієрархічна сукупність цінностей і благ, що розділяється соціумом. Але, зазначена позиція, охоплює одну сторону багатокутника феномена щастя, повинна існувати об'єктивна закономірність, адже суб'єктивні позитивні емоції людини можуть перетворитися на фантазування уявного щастя. За таких умов, «позитивний максимум щастя» може виявитися утопічним, може

спрямувати енергію як окремої людини, так і всього суспільства в річище соціально небезпечних дій (нервові зриви, самогубства, наркоманія, алкоголізм). Нерозкритою є проблема об'єктивного підґрунтя щастя у сучасному світі, де головним є знаходження об'єктивних критеріїв відмінності «щасливого майбутнього» від утопічного та ілюзорного.

Виникає потреба виходу з цієї ситуації, вирішення якої почнемо з розгляду сутності феномену щастя й змісту поняття «людина». В. Воловик визначає, що саме суб'єктність є внутрішнім змістом людини, виражається в єдності всіх різноманітних і суперечливих форм її буття. З цих позицій він визначає зміст поняття «людина» – «це не підлягаючий диференціації суб'єкт, свідомо здійснюючий свою життєдіяльність у рамках конкретного суспільства, що перебуває на певному етапі свого історичного розвитку» [17, 117]. Вважаємо, що саме людина є творцем і носієм феномену щастя. Людина є частиною природи, й закономірним є зв'язок «людина-природа», особливістю якого виступає те, що він є базою, фундаментом для становлення соціального як системи, і всіх інших зв'язків, притаманних їй, і зв'язку «людина-суспільство» [17, 123]. А тому, сутнісною ознакою феномену щастя є «природність людини». Доречи, В. Воловик, Г. Воловик у філософському словнику поняття «щастя» визначають як «стан вищої задоволеності людини своїм існуванням, здійснення бажаного... Прагнення до щастя природнім чином впливає з природи людини, з її прагнення до ідеалу і повноти буття, але розуміється воно, зрозуміло, по-різному, – в залежності від ціннісних орієнтацій» [12, 113]. Ю. Осічнюк пише, «щастя» є «прояв природної спрямованості життєдіяльності кожної людини і всіх людей на збереження свого існування. Всі прагнення людини впливають з її природи, вони є природні, тому завданням розуму є сприяння досягнення того, що закладено самою природою» [16, 33]. В той же час, погодимось з автором, який зазначає, що за такою позицією залишається нерозкритою специфіка людини як суб'єкта, який свідомо і цілеспрямовано впливає на навколишній світ і є творцем світу свого життя [16, 34]. Тобто, існує соціальний зв'язок – суб'єкт-об'єкт-суб'єктний, коли людина є суб'єкт, який взаємодіє з іншими суб'єктами, і таким чином, формує суспільство зі своєю суспільною свідомістю, соціальним досвідом практичної діяльності, що в сукупності приводить до формування майбутнього покоління.

Звідси логічним є висновок, що сутнісною основою феномену щастя є діяльність людини. Діяльність має об'єктивний характер, адже не залежить від волі і свідомості людини, постає у якості зв'язку буття і небуття, тотожності і відмінності, стабільності і плинності [17, 99]. Найочевидніший закономірний зв'язок «щастя» та «діяльності» впливає з ототожнення категорій «щастя» і «життя». Діяльна основа закладена у вихованні почуття щастя. Праця людини над своїм духовним світом – єдиний спосіб досягнення щастя. Реалізація людиною своїх творчих потенцій за допомогою здатності творчого цілепокладання, досягнення результатів відповідності з морально-етичними вимогами і очікуваннями соціуму дарує індивіду почуття гармонії, затребуваності, включеності до круговороту життя, і формує стан щастя. Досягнення справжнього щастя й осмисленого життя свідчить про неперервне особистісне зростання в процесі соціального буття, у якому вбачаємо активну свідомо-творчу діяльність створення власного буття.

Доречним є система пізнання «щастя» Г. Сковороди, де принцип «сродної» праці повинен лежати в основі фундаменту суспільного ладу: «людина відносно себе повинна знати свою «сродність», своє призначення, пам'ятаючи, що вона не тільки частина природи, але і частина суспільства» [20, 74]. Філософ передбачав у досягненні щастя момент самопізнання й самовиховання. У підґрунті щастя, на його думку, лежать душевність, сердечність, простота, скромність, але не приниженість, і дуже важливо, вміння розуміти власні бажання і посідати місце в житті, відповідне внутрішнім здібностям. Але останньому вчитись важко, хоча ідея ніби проста. Не кожен здатен дивитись у власну душу, й не завжди діяльність людини, яка повинна привести до щастя, підкріплюється потрібними знаннями, тоді чужа праця стає для людини джерелом нещастя.

С. Рубінштейн, досліджуючи діяльність, зазначив, що шлях людської діяльності обумовлений перш за все об'єктивною логікою завдань, а будова діяльності – співвідношення цих завдань. Дослідник пише, що «навіть у тих випадках, коли людині в процесі діяльності доводиться вирішувати завдання, не пов'язані між собою як частина та ціле, діяльність людини набуває єдності і цілеспрямованості, в кожній її дії є загальна мета, – одночасно узагальнена та особистісно значуща, заради якої людина щось робить. У такому способі життя людини формується цілісна людська особистість» [19, 466]. Отже, поняття «особистість» розкривається через практичну діяльність, яка являє собою основу її формування та розвитку, має величезну кількість взаємопов'язаних якостей, які мають як природні, так і соціально значущі риси. Неповторність особистості, сукупність її соціально значущих відмінностей від інших людей, становлять індивідуальність – відмінність кожної конкретної особи від іншої в залежності від інтелекту, характеру, темпераменту, потреб, інтересів, здібностей, схильностей.

Б. Рассел пише: «щаслива людина має вільні схильності і великі інтереси» [18, 318]. Людські потреби історично обумовлені, визначаються певним історичним типом суспільних відносин, соціальним середовищем, у якому живе особистість, системою виховання даного суспільства, а також самовихованням цієї особистості. Потреби людини є основою її інтересів. Для досягнення щастя важлива воля та рішучість особистості відстоювати свої, специфічні духовні чи матеріальні інтереси. На нашу думку, потреби та інтереси є об'єктивними факторами досягнення щастя, відбиваючись у свідомості, втілюються в певних цілях, які спрямовані, з одного боку, безпосередньо на предмет задоволення потреб, а з іншого – на соціальні умови буття, які визначають можливість, ступінь, спосіб їх задоволення, а цілі стають ідеальним спонукальним імпульсом людини до активної діяльності, висловлюють загальну спрямованість пізнавальної і практичної діяльності людей. Для Е. Фромма любов – кінцева і найглибша потреба будь-якої людини, яка в його концепції «гуманістичного психоаналізу» лежить в основі всіх інших людських потреб, і, тим самим, визначає процес створення людиною самої себе як щасливої.

Іншими словами, міра задоволеності буттям людини формує стан щастя. Так, В. Татаркевич поняття «щастя» характеризує як «повне задоволення життям у цілому» [21, 46]. Дане визначення передбачає наявність оціночного акту, людина може зробити висновок про те, що вона щаслива, тільки проживши життя. Обрання щастя в якості мети і програми життя, ще не означає його досягнення, але відстеження результативності певних етапів є показником раціональності, осмисленості власного щастя людиною.

Б. Мещеряков, В. Зинченко поняття «щастя» порівняли до поняття «задоволеність»: «високий ступінь задоволеності життям, мабуть, є те, що називається щастям; близький конструкт – психологічне (суб'єктивне) благополуччя» [3, 555]. За зазначеними авторами, поняття «щастя – задоволеність» – це «суб'єктивна оцінка якості тих чи інших об'єктів, умов життя й діяльності, життя в цілому, відношень з людьми, самих людей, в т. ч. й самого себе (самооцінка)». Тут же автори пишуть, що низка зарубіжних дослідників зробили висновок, що «щастя неможливо купити» (Brickman, 1978), а «особистісні риси щасливої людини значною мірою спадково обумовлені й випадковим чином розподілені між людьми (Lykken, Tellegen, 1996) [3, 555].

«Необмежена задоволеність усіх бажань не сприяє благоденствованню, воно не може бути шляхом до щастя чи навіть отриманню максимуму задоволення» – пише Е. Фромм [26, 17]. Розглянемо категорії «мати» і «бути». Людині, щоб забезпечити власне життя, необхідно мати як певні життєві блага, так і володіти духовним багатством. В. Жадько, аналізуючи концепцію суспільства у вченні Е. Фромма, зазначає: «людина повинна бути багатою, а не мати багато» [9, 63]. Модус «бути» розуміється як самореалізація, продуктивне розкриття здібностей через «перебування в єднанні з усім світом». Модус «мати» піддається кількісному виміру, визначається через майнові характеристики. «При орієнтації на буття не одна людина, а мільйони людей здатні розділити радість від одного й того ж самого об'єкта, адже нікому не потрібно володіти ним, ніхто не хоче мати його для

того, щоб насолоджуватись ним. Це дозволяє не тільки уникнути боротьби, але й створює умови для однієї з найглибших форм людського щастя – щастя солідарної радості» [26, 122].

В усвідомленні «щастя» проявляється якісна оцінка та переживання індивідом свого буття як особливої цілісності, як неповторної долі. Г. Арендт пише «... щастя, що посилається фортуною, рідкісне, завжди невловимо; воно залежить від випадку, від того, що Гете називав «удача»; доля його дає і бере і «гонитва за цим щастям» закінчується нещастям навіть при сприятливому повороті фортуни, оскільки люди ганяються по суті за насолодою, а не за щастям, і хочуть відповідно утримати його і купатися в ньому так, наче це невичерпний природний ріг достатку» [2, 96]. На нашу думку, щасливе життя не є якимось даром долі, а є процесом відтворення і вибудовування життя самим індивідом. Зайнятість людини, в ході якої вона реалізує свою потребу в благах, що дають їй комфортність буття, дозволяє не зосереджувати всі свої сили на думках про щастя, а здійснювати конкретні дії з його досягнення.

Позиція, за якою «щастя» відносять до духовної буттєвої категорії, включає до себе поняття «смислу», процес його здійснення та досягнення успіху. «Щастя» тут є результатом реалізації суб'єктом загальнолюдських цінностей, а відтак передбачає цільову програму їх втілення в персональному житті. Система цінностей особистості – це складне, інтегроване утворення, що поєднує в собі різноманітні матеріальні та духовні аспекти. Залежно від того, які з них переважають у структурі особистості, залежить, що собою являє ця людина, які її інтереси, потреби, ідеали, прагнення, на що націлена її діяльність. В. Франкл виділяє цінності творення, переживання та ставлення (страждання), й вважає, що «досягнення мети створює причину для щастя» [25, 41].

На основі потреб та інтересів особистості надбудовуються, формуються її уявлення про цінності. Включення феномену щастя до морально-етичної системи світогляду особистості, означає включення цієї категорії до ціннісного світу людини. Відтак, існує нерозривна єдність між поняттями «щастя» та «цінності». Щастя починає існувати поряд з іншими фундаментальними цінностями, як то любов, добро, істина, свобода, краса та ін. Значення щастя якраз і визначається через дію і реалізацію всієї аксіологічної системи. Це відбувається, коли людина обирає в якості мети не щастя, а досягнення будь-яких інших життєвих благ або ідеалів. Так, вибравши як сенс і мету життя служіння ідеалам добра, істини і краси, людина вважає для себе значущими саме ці цінності. Лише в результаті досягнення цих цілей чи задоволення від руху до них, вона може пізнати щастя. Отже, кожна цінність містить в собі потенціал щастя, який повинен проявитися як результат реалізації цих цінностей. «Цінність щастя» в такому випадку як би «розчиняється» у світогляді й діяльності людини, об'єднуючи всі його елементи, підтримуючи гармонію буття.

Слід зауважити, що існує тісний взаємозв'язок понять «щастя» – «цінність» – «благо». У філософському словнику поняття «цінність» вчені розуміють як специфічні соціально-культурні визначення об'єктів навколишнього світу, що виявляють їх позитивне або негативне значення для людини і суспільства [12, 128]. Л. Прокопенко поняття «благо» розглядає як «категорію моралі у філософії і етиці, що охоплює все важливе для людини; як предмет або явище, що задовольняє певну людську потребу, відповідає інтересам або прагненням людей і взагалі має позитивне значення для суспільства, групи, людини. Найвищим благом виступає сама людина – творець матеріальних і духовних цінностей» [22, 15]. Вважаємо, благо, що постає перед людиною або суспільством через призму оцінки, є цінністю. Поняття «благо» переломлюється через людину, внутрішній світ її мотивацій, прагнень, ідеалів та ін. Щастя ж людини, як екзистенціал, також оцінюється людиною через призму її вищих цінностей, вольових звершень і досягнень, свободи і права.

Важливим є той факт, що поняття «щастя» є характеристикою особистості як суб'єкта життя, оскільки набуває свій справжній сенс у співвідношенні з масштабом цілісності людського життя – в єдності не тільки її минулого і сьогодення, а й майбутнього, тобто має просторово-часовий вимір. Людина, взаємодіючи з іншими, утворює «соціаль-

не», а тому, основою феномену щастя є соціальний простір і соціальний час. Соціальний простір, який складається зі структурних елементів, як економічний простір, простір політичний, гуманітарний, духовний простір, всі просторові форми, що відображають основні сфери соціального буття, перебуває у розвитку, й залежить від соціального часу. Соціальний час наділений усіма загальними властивостями, притаманними часу в цілому, незворотністю, яка проявляється в неможливості повернення в минуле, має об'єктивний характер [17, 108]. Теперішній час індивідуального буття людини, який є елементом соціального часу, пов'язаний з почуттям щастя, переживання емоцій людиною відчуває в певну хвилину. Швидкоплинна єдність невланимих хвилин, забарвлених тисячами відтінків емоцій, на яких важко зупинити увагу, осмислити їх, від чого це відчуття часу ще більше стискується, цей час справжнього буття стає «генератором» двох великих часових відрізків. А часи ці – минуле і майбутнє. Моменти минулого життя сприймаються щасливішими за теперішні, вони ідеалізовані уявою і пам'яттю. Людина з вдячністю зберігає спогади про щасливі хвилини минулого і схильна заповнити ними все прожите життя, навіть якщо у ньому були страждання, невдачі, прикроці. Майбутнє життя також сприймається щасливішим, тільки тому, що свідомість здатна будувати плани на майбутнє, людини завжди має надію на їх втілення, на щастя. Теза Піфагора, «велика наука жити щасливо полягає в тому, щоб жити тільки в сьогодні», підкреслює думку, що стан щастя і його розуміння, поряд з внутрішніми якостями особистості і зовнішніми умовами, формується часом. Причому головну роль у цьому формуванні відіграє теперішній історичний час. Справді, безпосереднє відчуття сьогодні закладає базисні основи майбутнього життя і формує той стан володіння духовними благами, який, перейшовши в минуле, перетворюється на інтелектуальне і духовне багатство особистості. Проте, жити тільки «сьогоднем» замало для досягнення власного щастя, потрібно будувати плани на майбутнє.

Поряд із знаннями, ціннісними орієнтаціями і переконаннями до структури світогляду входять й ідеали – те, до чого спрямовані всі думки, почуття і діяльність людей. Ідеал є певною «організацією», за допомогою якої людина будує власне життя. Міркуючи про ідеал як передумову щастя, ми маємо на увазі можливість його досягнення, хоча й не абсолютну, що пояснюється його внутрішньою природою. Існує велика кількість найрізноманітніших ідеалів, але функція в них одна – служити праобразом досконалості. І. Кант писав, що ідеали дають «необхідне мірило розуму, який потребує розуміння того, що в своєму роді досконале, щоб за ним оцінювати і вимірювати ступінь та недоліки недосконалості» [11, 302]. Ідеал, як і мета, існує в межах можливого і досяжного. Якщо б ідеал був нескінченно далеким і недосяжним, то життя і прагнення перетворилися б на безмістовну гру, мета перестала б бути метою, а особистість утратила б надії на краще. Тому, визнання досяжності ідеалу дає імпульс до діяльності і, визначаючи її цілеспрямованість і перспективу, надає життю певного сенсу й наповнює особистість відчуттям щастя.

Людина повинна знати, як досягти внутрішньої та зовнішньої гармонії. Індивід являє собою поєднання двох світів. Світ внутрішній формує людину як істоту ментальну, включає світогляд особистості, її духовно-емоційний лад, здібності, таланти і якості, що визначають характер діяльності та існування. І зовнішній світ, який визначає людину як істоту соціальну, наділяє її статусом, пропонує їй набір соціальних ролей та рівні і межі їх виконання, виховує культурний і соціальний початок у ньому. Доволі оригінальною є думка В. Винниченка, де щастя, як «річ абсолютна», повинно базуватись на «чомусь постійному і надійному», чим є, як філософ називає «закон погодженого взаємовідношення елементів буття» [5, 174]. «Тільки діюча рівновага цінностей і погодженість їх між собою і з силами поза нами дає той стан, який ми можемо з повним правом назвати щастям. І з другого боку: розлад цих сил між собою всередині нас, або з силами, що поза нами, неодмінно дає те, що ми називаємо нещастям» [5, 175]. Тобто, філософ шукав сутність «щастя» через взаємозв'язки внутрішнього із зовнішнім та навпаки. Вважаємо, саме гармонійне поєднання обох світів є фактором досягнення щастя.

Таким чином, вважаємо необхідним виділити сутнісні ознаки, що складають зміст поняття «щастя»:

- осмислена активна свідомо-творча людська діяльність як шлях формування цілісної особистості;
- індивідуальна міра задоволеності соціально-значущими потребами, інтересами, цінностями;
- конкретно-історичні умови визначеного соціального простору і соціального часу;
- результат – гармонія буття.

Дане розуміння сутності щастя дозволяє більш чітко визначити зміст поняття, що позначає даний феномен: щастя – це динамічний стан буття людини, за якого в процесі активної свідомо-творчої діяльності особистість реалізує соціально-значущі потреби, інтереси, цілі, цінності, досягає гармонії із внутрішнім та зовнішнім світами.

Отже, на підставі аналізу змісту поняття «щастя» з позиції діяльнісного підходу, перспективу подальших дослідницьких пошуків складає вияв взаємозв'язку цілепокладання і реалізації поставленої мети як закономірності досягнення щастя.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Аргайл М. Психология счастья / М. Аргайл. – СПб.: Питер, 2003. – 270 с.
2. Арендт Х. *Vita activa или о деятельной жизни* / Х. Арендт; пер. с нем. и англ. В. В. Бибахин. – СПб.: Алетейя, 2000. – 437 с.
3. Большой психологический словарь / Сост. И общ. ред. Б. Мещеряков, В. Зинченко. – СПб.: ПРАЙМ ЕВРОЗНАК, 2003. – 672 с.
4. Бродовська В. Й., Грушевський В. О., Патрик І. П. Тлумачний російсько-український словник психологічних термінів: словник. – К.: ВД «Професіонал», 2007. – 512 с., 277.
5. Винниченко В. Твори. – К.: Книгоспілка, 1929. – Т. 10. – 296 с.
6. Волошинов. А. В. Пифагор. Союз истины, добра и красоты / А. В. Волошинов. – Изд. 2-е. – М.: URSS. ЛКИ, 2007. – 223 с.
7. Гуляс І. А. Феномен щастя: аксіопсихологічні аспекти // Проблеми загальної та педагогічної психології: зб. наук. праць Інституту психології ім. Г. С. Костюка НАПН України / За ред. С. Д. Максименка. – К., 2010. – Т. XII. – Ч. 4. – С. 103-109.
8. Джидарьян И. А. Психология счастья и оптимизма. – М.: Изд-во «Институт психологи РАН», 2013. – 268 с.
9. Жадько В. А. Концепція суспільства у вченні Е. Фромма // Культурологічний вісник: Науково-теоретичний щорічник Нижньої Наддніпрянщини. – Запоріжжя: «Просвіта», 2013. – Вип. 30. – С. 63-70.
10. Ильин Е. П. Эмоции и чувства / Е. П. Ильин. – СПб.: Питер, 2001. – 752 с.
11. Кант І. Критика чистого розуму / І. Кант; [пер. з нім. та приміт. І.Бурковського]. – К.: Юніверс, 2000. – 504 с.
12. Краткий философский словарь // Ред.-составители В. И. Воловик, Г. В. Воловик. – Запорожье: Просвіта, 2004. – 140 с.
13. Краткий философский словарь / А. П. Алексеев, Г. Г. Васильев [и др.]; под ред. А. П. Алексеева. – 2 изд., перераб. и доп. – М.: ТК Велби, Изд-во Проспект, 2006. – 496 с.
14. Лазарев Ф. В. Философия / Лазарев Ф. В., Трифонова М. К.; [Учебное пособие]. – Симферополь: СОНАТ, 1999. – 352 с.
15. Новейший философский словарь / Сост. и гл. н. ред. Грицанов А. А.: 3-е изд., исправл. – Мн.: Книжный Дом. – 2003. – 1280 с. – (Мир энциклопедий).
16. Осічнюк Ю. В. Культура: сутність і структура: Монографія. – К.: НАУ, 2011. – 136 с.
17. Основы социальной философии: Навчальний посібник / Під заг. ред. В. І. Воловика. – Запоріжжя: Просвіта, 2012. – 320 с.
18. Рассел Б. Человеческое познание / Пер. с англ. Н. Воробьев. – М.: Изд-во иностранной литературы, 1957. – 197 с.

19. Рубинштейн С. Л. Основы общей психологии. – Спб.: Питер, 1999. – 720 с.
20. Сковорода Г. Твори: У 2 т. Т. 1. / Передм. О. Мишанича. – К.: Обереги, 1994. – 528 с.
21. Татаркевич В. О счастье и совершенстве человека / В. Татаркевич. – М.: «Прогресс», 1981. – 365 с.
22. Тлумачний словник-довідник моральних та духовних понять і термінів: Навч. посіб. / Уклад: О. А. Біда, Н. В. Орлова, Л. І. Прокопенко, Ю. В. Тимошенко; За ред. Л. І. Прокопенко. – Черкаси: Вид. від ЧНУ імені Богдана Хмельницького, 2006. – 244 с.
23. Философский энциклопедический словарь / ред.-сост. Е.Ф. Губский и др. – М.: ИНФРА-М, 2009. – 569 с.
24. Философия: энциклопедический словарь / Под ред. А. А. Ивина. – М.: Гардарики, 2004. – 1072 с.
25. Франкл В. Человек в поисках смысла: сборник / Виктор Франкл; [пер. с англ. и нем. Д. А. Леонтьева, М. П. Папуша, Е. В. Эйдмана]. – М.: Прогресс, 1990. – 368 с.
26. Фромм. Э. Иметь или быть?/Э. Фромм. – М.: Прогресс. – 1992. – 543 с.
27. Хамітов Н., Крилова С. Філософський словник. Людина і світ. – К.: КНТ, Центр навчальної літератури, 2007. – 264 с.

SUMMARY

The article is devoted to study of the phenomenon of happiness. The different contradictory interpretations meaning of «happiness» are being born in the wake of postmodernism. Scientists scrutinized the concept of happiness within the ontological approach «happiness as state of being» (A. Alekseev, A. Arendt, I. Ivin, V. Volovik, G. Volovik, S. Krilov, J. Osichnyk, S. Rubenstein, V. Tatarkevich, N. Hamitov), the epistemological approach «happiness as the form of cognition» (M. Argail, I. Gylyas, E. Desi, I. Dgidarian, E. Ilin) and the axiological approach «happiness as a value» (A. Gritcanov, M. Maslow, E. Fromm).

The problem objective basis of happiness is undisclosed in the world. Scientists must find the objective criteria of difference of the «happy future» from utopia and illusion. «Positive maximum of happiness» may be utopian it can direct the energy of the individual and society as a socially dangerous actions (nervous breakdowns, suicide, drug addiction, alcoholism). The aim of this article is explore the phenomenon of happiness. We'll do this from the standpoint of the activity approach. Based on the definition of essential characteristics, own conceptions of happiness are proposed.

The person is a creator of the phenomenon of happiness. The person activities are the essential basis for the phenomenon of happiness. Naturalness of person is the essence sign of the phenomenon of happiness. The social space and the social time is the basis of the phenomenon of happiness.

The person is the subject, it interacts with other entities. There is social connection as a subject-object-subject connection. Human needs are the basis of interests. The person defends spiritual and material interests to achieve happiness. Needs and interests are objective factors to achieve happiness. Goals are the perfect incentive to person impulse activity. They express the general direction of cognitive and practical activity.

Love is the ultimate and deepest needs of any person in the concept of «humanistic psychoanalysis» (E. Fromm). Happy life is not a gift of fate. The person himself builds his happy life. «Happiness» is a result of the implementation of the subject of human values.

The value system of the individual is a complex integrated education. V. Frankl identifies value creation, experiences and attitudes. There is indissoluble unity between the concepts of «happiness» and «values». Happiness begins to exist along with other fundamental values as love, goodness, truth, freedom, beauty etc. Each value contains the potential for happiness. Concepts of «happiness» - «value» - «good» interrelated. The ideal is certain «organization» by which person builds own life. A harmony inner and outer world generates state of happiness. The

human inner world view includes individual, spiritual and emotional skills, talent system and quality, character of activity. The human's outer world determines a man as social creature.

We defined notion of the conception of happiness. We understand the phenomenon of happiness as dynamic state of being human in which she realizes important social needs, interests, goals, values, as the process of the active and conscious creative activity she up to the harmony of the inner and outer worlds.

We have identified the essential features that make the meaning of «happiness»: active and conscious creative human activity; individual satisfaction measure of socially important needs, interests, values; historical conditions of social space and social time; harmony of life.

Н.В. ЩЕРБАКОВА

ВЛИЯНИЕ ЛАТЕНТНОЙ ИДЕОЛОГИИ НА ПРОЦЕСС ТРАНСФОРМАЦИИ ЦЕННОСТНЫХ ОРИЕНТАЦИЙ УКРАИНСКОЙ МОЛОДЕЖИ

Трансформационные процессы, проходящие в украинском социуме, обуславливают необходимость дальнейших исследований формирования морально-ценностных ориентаций молодежи, которая является активным участником современной жизни общества.

Совокупность системных качественных изменений ценностного базиса молодежи украинского социума в настоящее время детерминированы следующими факторами: заимствованием прозападных материальных культурных ценностей, активным процессом секуляризации, нивелированием значения проявления «любви к ближнему» в общественных отношениях, влиянием средств массовой информации, формированием украинского «общества потребления». Представляется, что совокупность перечисленных факторов, а также проявление их взаимосвязи, взаимодействия, развития, причинности, привело к тому, что выкристаллизовалась определенная «материально ориентированная» ценностная решетка на уровне общественного сознания нашего общества. В результате, на уровне ценностного базиса, как молодежи, так и общества в целом, во многом была вытеснена духовная компонента. Другими словами, происходит проявление одного из основных законов диалектики, а именно, закона взаимного перехода количественных и качественных изменений. При этом несложно заметить, что такие трансформации могли реализоваться в определенных, специфических условиях, а именно, на фоне отсутствия официальной государственной идеологии, или, точнее, – на фоне отсутствия четкой, теоретически обоснованной идеологии государственного строительства. [1, с.189-192] При этом необходимо обратить особое внимание, на наличие «скрытой», латентной идеологии.

Дело в том, что в начальный период независимости Украины, а именно с 1991 по 1996 гг. в Украине, де-факто, отсутствовали законодательные акты низшего уровня, в которых официально определялись бы идеологические основы построения общества. После 28.06.1996 года, в ч. 2 ст. 15 Конституции Украины юридически закрепляется положение об отсутствии всякой идеологии. Хотя вся история развития общества доказывает, что идеологию можно отменить де-юре, но де-факто она будет присутствовать.

Кроме того, можно согласиться с П. Сорокиным, который в своих работах пришел к заключению, что современное общество включает три составляющие:

- а) идеологическая (в широком понимании) – основная;
- б) материальная (вторична), является отражением идеологии;
- в) социальная (люди с их желаниями, переживаниями, страстями).

Идеологическая составляющая является системой ценностных ориентаций. Автор определил ее как «суперкультуру». Разделяя данный тезис ученого в части рассмотрения идеологии как составляющей общества, сложно согласиться с его утверждением, что она является трансцендентной, то есть находящейся за границами сознания и познания.

В частности, в толковом словаре термин «идеология» трактуется следующим образом: «Идеология – это мировоззрение, система взглядов и идей». [2,с.209] Значение этого